

APMOKESTINIMO TEISINGUMO IR SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS LIETUVOJE TYRIMAS

Iłona SKAČKAUSKIENĖ¹, Jelena VALENTINOVIČ²

Vilniaus Gedimino Technikos universitetas, Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹ilona.skackauskiene@vgtu.lt; ²jelena.valentinovic@gmail.com

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamas apmokestinimo teisingumo turinys, jo reikšmė bei suderinamumas su kitais apmokestinimo principais, analizuojami Lietuvos mokesčių sistemos formavimo ypatumai. Taip pat darbe nagrinėjama socialinės atsakomybės samprata ir jos įvertinimo galimybės, pateikiami kiekybiniai vertinimo metodai. Atliktas apmokestinimo teisingumo vertinimas leidžia teigti, kad šis principas Lietuvoje įgyvendintas tik iš dalies. Socialinės atsakomybės vertinimui pasitelkus kiekybinius ir kokybinius rodiklius, galima teigti, kad Lietuvoje kai kurie jos principai diegiami vis sėkmingiau. Tačiau pabrėžtina, kad Lietuva gauna nemažas lėšų sumas iš ES šioms iniciatyvoms vykdyti, todėl, kai baigsis finansavimas, reikėtų stengtis pradėti iniciatyvas ir projektus toliau vykdyti.

Reikšminiai žodžiai: mokesčiai, apmokestinimo teisingumas, horizontalusis teisingumas, vertikalusis teisingumas, socialinė atsakomybė, vertinimas.

Įvadas

Kiekvienos šalies siekis – sukurti tokią mokesčių sistemą, kuri skatintų šalies ekonomikos augimą ir užtikrintų pakankamas biudžeto pajamas valstybės funkcijoms vykdyti. Pagrindinė problema, su kuria susiduria šalių įstatymų leidėjai, tai sprendimas, ką reikia apmokestinti, kokius mokesčių tarifus bei apmokestinimo principus taikyti ir kaip administruoti surinktus mokesčius. Nuo šių iš pirmo žvilgsnio paprastų sprendimų priklauso valstybės ateitis. Jeigu bus taikomi labai aukšti mokesčių tarifai, šalis ne tik nesurinks laukiamų įplaukų į biudžetą, bet ir gali būti paskatintas šešėlinės ekonomikos augimas. Mažų mokesčių tarifų taikymas irgi ne išeitis, nes valstybė nesugebės surinkti reikiamų finansinių lėšų savo funkcijoms vykdyti, kas vėlgi turės neigiamos įtakos jos ekonomikai. Taip pat netinkamai pasirinkti apmokestinimo principai gali stabdyti šalies ūkio plėtrą. Todėl pagrindinis kiekvienos šalies tikslas apmokestinimo srityje – nustatyti teisingus mokesčių tarifus ir apmokestinimo principus.

Šiuolaikiniame globaliame pasaulyje kasmet vis didesnę reikšmę įgauna socialinė atsakomybė. Vis daugiau įmonių stengiasi taikyti socialinės atsakomybės principus. Daugeliui žmonių „socialiai atsakinga įmonė“ asocijuojasi su tokiais žodžiais kaip skaidrumas, teisingumas, patikimumas, atsakingumas. Socialiai atsakingos įmonės ne tik rūpinasi savo darbuotojais ir klientais, bet ir atsižvelgia į

visuomenės poreikius bei stengiasi sumažinti aplinkai daromą žalą. Valdžios sektorius, priimdamas atitinkamus teisės aktus, irgi prisideda prie socialinės atsakomybės skleidimo šalyje ir socialinio verslo plėtojimo.

Temos aktualumas. Mokesčių klausimas yra ir bus svarbus tol, kol mokesčiai yra pagrindinis valstybės finansinių išteklių formavimo šaltinis. Kiekvienais metais mokesčiai yra nagrinėjami ir vertinami, tačiau dar nėra atlikta mokslinių darbų, kurie analizuotų apmokestinimo teisingumo ir socialinės atsakomybės tarpusavio ryšius.

Tyrimo objektas – apmokestinimo teisingumas ir socialinė atsakomybė Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – taikant kiekybinius ir kokybinius rodiklius, įvertinti apmokestinimo teisingumą ir socialinę atsakomybę Lietuvoje.

Tikslui pasiekti suformuluoti šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti apmokestinimo teisingumo sąvoką ir apibrėžti jos reikšmę formuojant šalies mokesčių sistemą.
2. Išnagrinėti socialinės atsakomybės svarbą šalies mastu.
3. Išanalizuoti apmokestinimo teisingumo ir socialinės atsakomybės vertinimo metodus.
4. Įvertinti apmokestinimo teisingumą Lietuvoje.
5. Įvertinti socialinės atsakomybės lygį Lietuvoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir Lietuvos Respublikos teisės aktų analizė, Valstybės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Statistikos departamento duomenų lyginamoji analizė ir sisteminimas.

Apmokestinimo teisingumo ir socialinės atsakomybės samprata

XX a. pirmoje pusėje ekonomistai aktyviai nagrinėjo mokesčių sistemos formavimo principus. Bendros nuomonės dėl to, koks principas yra svarbiausias, jie taip ir nesuformavo, tačiau daugeliu atvejų pripažįstama, kad pagrindinis apmokestinimo principas yra teisingumas. Tai ko gero ir prieštaraujantis principas, kuris sukelia daugiausia diskusijų iki šiol. Dar iki mūsų eros Platono iškelta idėja apie teisingumo svarbą romėnai perfrazavo į plačiai paplitusį posakį: „*Justitia est fundamentum regnorum*“, kas išvertus iš lotynų kalbos reiškia „teisingumas – valstybės pagrindas“ (Vaišvila 2002). Jau tada žmonės suvokė teisingumo svarbą ir laikė jį pamatu valstybės kūrimo ir vystymo procese. Žmonija ėjo ir eina civilizacijos bei humanizmo keliu, didindama teisingumą žmonių santykiuose. Civilizacijos pažanga nuo vergovinės, feodalinės, kapitalistinės iki šiuolaikinės socialinės teisinės valstybės tėra tik to paties teisingumo pažangos istoriniai pasireiškimai, jo stiprėjimo, didėjimo stadijos – tiek pažengiama į priekį, kiek įgyvendinama teisingumo (Vaišvila 2002). Analogiška situacija yra ir su mokesčiais. Kuo šalis yra labiau išsivysčiusi ir pažengusi, tuo teisingesnis apmokestinimas. Reikia pabrėžti, kad kiekviename amžiuje teisingumas buvo suprantamas skirtingai (Kabinga 2015). Teisingumo suvokimas priklauso nuo daugelio etinių kategorijų ir dažniausiai kiekvieno žmogaus yra skirtingai suprantamas ir suvokiamas. Įtakos teisingumo suvokimui turi ir daugelis kitų veiksnių: socialinė žmonių padėtis, kultūros lygis, amžius, pasaulėžiūra ir kiti veiksniai. Šie veiksniai keičia ir lemia teisingumo turinio supratimą bei žmogaus veiksmų vertinimą, priskiriant juos teisingiems ar neteisingiems. Todėl vieni žmonės tą patį veiksma gali laikyti teisingu, o kiti priešingai – neteisingu. Teisingumo principas išliko aktualus iki šių dienų ir turbūt jis visą laiką bus socialinio stabilumo ir paties žmoniškumo pagrindas.

Adomas Vagneris polemikoje prieš Saksą yra pasakęs, kad „be teisingumo principo mokesčių nustatymo teorijoje ir praktikoje lygiai taip pat neapsieinama, kaip ir iš viso finansų moksle ir tautos ūkio teorijoje“. Vagnerio sekėjas Fridrichas Enebergas taip pat tvirtino, „kad teisingumo mokesčių nustatymo problema yra visų kitų mokesčių klausimų centre“. Jo nuomonei pritarė ir Emanuelis Foldesas,

kuris savaime suprantamu dalyku laikė, kad „mokesčiai tarp atskirų ūkių, socialinių klasių ir gamybos šakų turi būti nustatyti teisingai“ (Meidūnas, Puzinauskas 2001). Apmokestinimo teisingumo principas turi du aspektus (Bivainis, Skačkauskienė 2008):

1. Mokesčius turi mokėti asmenys, kurie naudojami valstybės teikiamomis paslaugomis, ir kurie gauna iš paslaugų naudos. Šis aspektas vadinamas naudingumo principu.
2. Apmokestinant turi būti atsižvelgta į mokėtojo mokumą (mokumo principas). Šis aspektas laikomas apmokestinimo teisingumo etalonu.

Literatūroje yra išskiriami du mokesčių teisingumo tipai – horizontalusis ir vertikalusis.

Horizontalusis teisingumas reikalauja, kad mokesčių mokėtojai, vykdančys veiklą vienodomis sąlygomis ir gaunantys vienodas pajamas, mokėtų vienodo dydžio mokesčius, t. y., vienodi asmenys turi būti traktuojami vienodai (Skačkauskienė 2012). Horizontaliojo teisingumo principo reikalavimas yra pirminis, minimalus lygybės reikalavimas. Jis turi apibrėžtą teisinį turinį – lygybės priešįstatymą reikalavimą, apsaugantį nuo visiškai atsitiktinio pareigos mokėti mokesčius paskirstymo (Užubalis 2012). Vadovaujantis šiuo principu mokesčių mokėtojai negali būti diskriminuojami dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės ar pažiūrų. Visi mokesčių mokėtojai, taikant mokesčių įstatymus, yra lygūs. Dėl šių priežasčių jiems negali būti teikiama pirmenybė ar kitaip sudaromos palankesnės sąlygos.

Vertikalusis teisingumas suprantamas kaip reikalavimas, kad asmenys, turintys skirtingas ekonomines galimybes, būtų traktuojami skirtingai (Užubalis 2012). Vertikalusis mokesčių teisingumas susijęs su skirtingas pajamas turinčių asmenų apmokestinimu. Mokesčio tarifas turi didėti priklausomai nuo mokesčio mokėtojo pajamų augimo. Toks pajamų apmokestinimo principas grindžiamas įsitikinimu, kad didesnes pajamas gaunantys asmenys gali mokėti didesnius mokesčius. Nors toks vertinimas daugiau tinka fiziniams asmenims, tačiau jis taikomas ir apmokestinant juridinių asmenų pajamas (Užubalis 2012). Dažnai didelės įmonės vertinamos kaip atskiri mokesčių mokėtojai. Be to, manoma, kad tokios įmonės priklauso pasiturintiems akcininkams, kurie gauna pakankamai didelį pelną ir gali mokėti didesnius mokesčius (Užubalis 2012).

Pastaraisiais metais įmonių socialinės atsakomybės klausimas tapo ypač aktualus. Socialinės atsakomybės supratimas ir diegimas svarbus kiekvienai šiuolaikinei organizacijai. Norint užtikrinti visuomenės pasitenkinimą, reikia nuolat tobulėti ir siekti to, kas geriausia organizacijai bei visuomenei (Guogis 2006). Socialinės atsakomybės

1 lentelė. Socialinės atsakomybės apibrėžimai

Table 1. Definitions of social responsibility

Autorius, metai	Apibrėžimas
Gruževskis 2006	Socialinė atsakomybė – tai savanoriškos verslo įmonių pastangos įtraukti socialines ir aplinkosaugos problemas į bendras veiklas ir ryšius su suinteresuotomis šalimis.
Clegg, Bailey 2008	Socialiai atsakingos įmonės turi siekti pelno, tačiau tai jos turi daryti etiškai ir dorai, atsižvelgdamos į visuomenės poreikius.
Grundey 2008	Socialinė atsakomybė yra savanoriškas, įstatymų nenulemtas verslo organizacijų įsipareigojimas visose savo veiklos srityse atsižvelgti ir derinti savo interesus su vartotojų, darbuotojų, visų akcininkų, aplinkos, savo bendruomenės ir kitų susijusių asmenų interesais.
Čiegis 2009	Socialinė atsakomybė – tai įmonių ideologija, politika ir praktika, atspindinti tokią įmonių elgseną, kai jos į savo veiklą savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosaugos klausimus bei santykiuose su visais suinteresuotais visuomenės, verslo ir valdžios atstovais vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei ir gamtai vertybiniais principais.
Gineitienė, Žiogelytė 2010	Socialinė atsakomybė traktuojama kaip įsipareigojimas, kuris dera su įmonės vertybių sistema, veiklos politika, vadovų moralinėmis nuostatomis, apima socialiai atsakingą, etišką įmonės valdymą, efektyvų išteklių naudojimą, pažangias technologijas, gamtos saugos reikalavimų, įmonės darbuotojų, klientų ir visuomenės interesų paisymą, aukšto lygio vartojimo kultūrą ir socialiai atsakingą investavimą.
Išoraitė 2013	Socialinė atsakomybė – terminas, apimantis aplinkosaugos ir socialinių principų savanorišką įtraukimą į įmonių vidinius procesus ir santykius su visuomene.

konceptija vystėsi ilgai. Ji atsirado XIX–XX a. sandūroje. Socialinės atsakomybės suvokimas bėgant laikui stipriai keitėsi, nuo socialinės atsakomybės identifikavimo tik su filantropija iki nuomonės, kad socialinė atsakomybė – vienas esminių pilietinės visuomenės formavimo ir palaikymo įrankių (Seiliūtė 2013). Atsižvelgiant į globalizacijos procesus ir verslo aktualijas, socialinės atsakomybės koncepcija toliau vystoma (žr. 1 lentelę).

Socialinės atsakomybės apibrėžimai (1 lentelė) rodo, kad iki šiol nėra bendros socialinės atsakomybės sąvokos traktavimo. Taip pat pabrėžtina, kad požiūris į socialinę atsakomybę yra skirtingas, sąvokų gausa atspindi termino neapibrėžtumą, tačiau egzistuoja tam tikri sąlyčio taškai. Visi autoriai nurodo, kad socialinė atsakomybė yra tam tikrų veiksmų prisiėmimas pačios organizacijos ir visuomenės labui.

Socialinės atsakomybės modelio, kuris tiktų visoms organizacijoms, nėra (Guogis 2006). Šiuolaikiniame globaliame pasaulyje organizacijos vis daugiau tampa priklausomos viena nuo kitos ir užsienio partnerių verslo, socialinėse, ekonominėse bei aplinkosaugos srityse. Šiomis sąlygomis labai naudinga pasinaudoti tarptautiniais standartais, nes jie padeda vienodai suprasti ir suderinti daugelį kriterijų (Bertašius 2007).

Apmokestinimo teisingumo ir socialinės atsakomybės vertinimo metodinė bazė

Apmokestinimo teisingumas yra įvairiai analizuojamas ir vertinamas. Įvairių darbų autoriai siūlo vis kitokius metodus apmokestinimo teisingumui vertinti. Dažniausiai mokslinėje literatūroje taikomi kokybiniai tyrimo metodai (Užubalis 2012; Puzinskaitė 2012; Kaplow 1995). Kiti darbų auto-

riai analizuoja tik atskiras apmokestinimo puses, pavyzdžiui, mokesčių našą (Kaplow 2011; Stankevičius 2014; Jorudas, Kovalevska 2013). Creedy *et al.* (2008) vertinimui taiko kiekybinius metodus, skaičiavimams naudoja Gill ir Atkinsono indeksus. I. Skačkauskienė (2009) pateikia kompleksinį apmokestinimo vertinimą (žr. 2 lentelę).

Pastaraisiais metais socialinei atsakomybei pasaulyje skiriama vis daugiau dėmesio. Šiuo metu nėra aiškios vienos socialinės atsakomybės poveikio organizacijai ir jos interesų grupėms vertinimo metodikos. Akcentuojamas dažniausiai pats socialinės atsakomybės prisiėmimo faktas arba gaunama nauda (Seiliūtė 2013). Įvairiose šalyse socialinė atsakomybė vertinama skirtingai, nes skiriasi šalių teisinė bazė, kuri numato teisinius reguliavimus, standartų taikymą. Nemažai darbų autorių taiko kokybinius tyrimo metodus socialinei atsakomybei vertinti (Walls 2011; Zhoidik 2013). Kiti darbų autoriai (Česynienė, Neverkevič 2010; Mauricienė, Paužuolienė 2014; Šimanskienė, Paužuolienė 2010) siūlo naudoti anketinę apklausą, kadangi tokiu būdu gauti duomenys vėliau gali būti apdorojami įvairiais statistiniais metodais. Dar viena priežastis taikyti anketinę apklausą – pastovaus aukšto socialinės atsakomybės lygio palaikymas (Perekriostov *et al.* 2011).

2011 m. Lietuvoje buvo adaptuota įmonių socialinės atsakomybės pažangos šalies lygmeniu vertinimo metodika, kuri parengta tarptautinių ekspertų siūlymu (rengėjai ACONA Ltd. ir Daxam Sustainability Services). Remiantis šia metodika yra išskiriamos šešios įmonės pažangos šalies mastu vertinimo rodiklių kategorijos, apimančios pagrindines ĮSA sritis. Kiekvienai vertinimo kategorijai priskirti rodikliai (žr. 3 lentelę).

2 lentelė. Apmokestinimo teisingumo vertinimo rodiklių grupė (Skačkauskienė 2009)

Table 2. The group of assessment indicators of taxation justice (Skačkauskienė 2009)

Rodiklių tipas	Rodiklis	Apibūdinimas
Kiekybiniai rodikliai	Gini koeficientas	$G = 1 + \frac{1}{n} - (x_1 + x_2 + \dots + nx_n) \left(\frac{2}{n^2 \bar{x}} \right) x$ <p>čia: n – asmenų skaičius; x_i – asmenų pajamos neiškaičius mokesčių, kai $x_1 \geq x_2 \dots x_n$; $\bar{x}$ – pajamų vidurkis. Rodo santykinį pajamų koncentracijos lygį. Rezultatas pateikiamas vienu kiekybiniu rodikliu, kurio reikšmė svyruoja intervale [0, 1]. Laikoma, kad didesnė nei 0,3 koeficiento reikšmė rodo šalyje esant esminių pajamų pasiskirstymo nelygumų. Pagal G koeficientą galima išmatuoti ir grynąjų pajamų (išskaičius mokesčius) pasiskirstymo nelygybę (Skačkauskienė 2009). Šiuo atveju naudojamas Reynolds ir Smolensky indeksas (L):</p> $L = G_x - G_y.$ <p>čia: G_x – Gini koeficiento reikšmė prieš mokesčius; G_y – Gini koeficiento reikšmė išskaičius mokesčius. Skirtumas tarp G koeficiento reikšmių parodo mokesčių sistemos įtaką neteisingumo sumažinimui.</p>
	Atkinsono indeksas	$A = 1 - \frac{x_e}{\bar{x}}$, x_e – ekvivalentinės pajamos arba pajamos, kurių pasiskirstymas garantuotų tą pačią socialinę gerovę kiekvienam visuomenės nariui. Šio parametro išraiška: $x_e = \left[(x_1^e + x_2^e + \dots + x_n^e) / n \right]^{1/2}$ <p>Mokslinėje literatūroje dažniausiai nurodoma, kad e parametro reikšmė kinta intervale [0,5;3], ir siūlomos standartinės reikšmės 0,5; 1; 2, atitinkamai tiriant turtingiausias ir skurdžiausias visuomenės dalių pajamų pasiskirstymą.</p>
	horizontalaus teisingumo indeksas	$h_1 = \left[\frac{\sum_k \frac{f_1(x_k - x_i) n_k x_k^{1-e}}{\sum_k f_i(x_k - x_i) n_k x_k^{1-e}} * \frac{1}{n_k} \sum_j \left(\frac{1 - \bar{t}_{kj}}{1 - \bar{t}_i} \right)^{1-e}}{1-e} \right]^{\frac{1}{1-e}}$, <p>čia: n_k – k-tosios grupės asmenų skaičius; $\bar{t}_i$ – i-tosios grupės vidutinis mokesčių tarifas; x_i – i-tosios grupės asmens pajamos, neiškaičius mokesčių; x_k – k-tosios grupės asmens pajamos, neiškaičius mokesčių; $\bar{t}_{kj}$ – k-tosios grupės j-tojo asmens vidutinis mokesčių tarifas. Jis apskaičiuojamas taip:</p> $\bar{t}_i = \frac{T_{kj}}{x_k}.$ <p>Čia: T_k – k-tosios grupės j-tojo asmens sumokėti mokesčiai. Rodiklis grindžiamas prielaida, kad yra asmenų grupės, kurias pagal tam tikras charakteristikas (pavyzdžiui, amžių, šeimos sudėtį, pajamas) galima apibrėžti kaip „vienodas“. Vertinamas pajamų mokesčio tarifas kiekvienoje grupėje. Indeksas įgyja maksimalią reikšmę esant vienodam vidutiniam pajamų mokesčio tarifui visiems grupės asmenims.</p>
	šalies mokesčių našta	<p>Mokesčių našta matuojama dviem rodikliais:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Valstybės pajamų iš mokesčių ir bendrojo vidaus produkto santykiu; $d = \frac{T}{Q},$ <p>čia: T – valstybės pajamos iš mokesčių; Q – bendrasis vidaus produktas.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Vidutiniu mokesčių tarifu. <p>Svarbiausias ir dažniausiai naudojamas yra pirmas rodiklis.</p>
	faktinis tarifas darbui	<p>Darbo pajamų vidutinis mokesčių tarifas:</p> $\bar{t}_i = (\bar{t}_g * U + S) / (U + S_d),$ <p>čia: $\bar{t}_g$ – gyventojų pajamų mokesčių vidutinis tarifas; U – darbo užmokesčio pajamos; S – socialinio draudimo įmokos (darbuotojų ir darbdavių); S_d – darbdavių socialinio draudimo įmokos.</p>

Rodiklių tipas	Rodiklis	Apibūdinimas
Kiekybiniai rodikliai	faktinis tarifas kapitalui	$\bar{t}_c = (\bar{t}_g * U_u + P_i + P_l + P_a) / O,$ čia: U_u – individualių verslininkų pajamos; P_i – įmonių pelno mokesčiai; P_l – nekilnojamojo turto mokesčiai; P_a – finansinių ir kapitalo transakcijų mokesčiai; O – įmonių ir individualių verslininkų pelnas.
	faktinis tarifas vartojimui	Vertinama mokesčių našta, tenkanti vartojimui. Vartojimo mokesčiai apima gamintojo mokesčius ir galutinio vartojimo prekių mokesčius. Skaičiuojant vidutinį mokesčio tarifą vartojimui, apmokestinamąją bazę laikoma šalies namų ūkio galutinio vartojimo išlaidos.
Kokybiniai rodikliai	korupcijos indeksas	Vertinamas korupcijos lygis šalyje.
	mokestinių ginčų proceso sudėtingumas	Analizuojamos mokesčių mokėtojų teisės į mokesčių administratoriaus veiksmų apskundimą ir objektyvaus ginčų nagrinėjimo įgyvendinimo galimybės.

3 lentelė. Įmonių socialinės atsakomybės pažangos vertinimo rodikliai (LR Socialinės apsaugos ministerija 2015)

Table 3. The assessment indicators of progress of social responsibility of enterprises (Republic of Lithuania Ministry of Social Security and Labour 2015)

Kategorija	Rodiklis	Svarba	Rodiklio apibūdinimas ir apskaičiavimas
1. Valdymas ir politika	1. Paskelbtos darnaus vystymosi arba ĮSA nacionalinės strategijos buvimas	Siekama, kad vyriausybė pradėtų kurti ĮSA paskatas verslui.	Kokybinis sudėtinis rodiklis. Apskaičiavimas: – ĮSA / DV nacionalinė strategija parengta konsultuojantis su pagrindinėmis suinteresuotosiomis šalimis ir patvirtinta Vyriausybės; – Veiksmų plano ir biudžeto buvimas;
	2. Savivaldybių, kuriose yra oficialiai paskirtas asmuo ĮSA klausimams, skaičius.	Sukuria galimybę, suteikiančią teisinę ir institucinę aplinką įmonių socialinei atsakomybei plėtoti.	Kokybinis ĮSA rodiklis. Apskaičiavimas: – Oficialiai paskirtas asmuo savivaldybėje ĮSA klausimais, kurio funkcijos skirtos ĮSA strategijai įgyvendinti ir koordinuoti.
	3. Žaliesiems pirkimams tenkanti visų viešųjų pirkimų procentinė dalis	Šis rodiklis neatsiejamas susijęs su vyriausybės veiklos pobūdžiu.	Kiekybinis sudėtinis ĮSA rodiklis. Apskaičiavimas: – Žaliųjų pirkimų dalis visuose vykdytuose viešuosiuose pirkimuose ir/arba – vykdytų žaliųjų pirkimų vertės dalis visų vykdytų viešųjų pirkimų vertės.
2. Suinteresuotųjų šalių dalyvavimas ir keitimasis informacija	4. Aktyvių Pasaulinio susitarimo (Global Compact) tinklo narių procentinė dalis	Pasaulinio susitarimo tinklas yra stiprus ĮSA vystymo mechanizmas.	Kiekybinis ĮSA rodiklis. Apskaičiavimas: – Aktyvių Pasaulinio susitarimo tinklo narių (Lietuvoje registruotų įmonių) procentinė dalis; – Aktyvi narystė reiškia kasmetinį ĮSA ataskaitų ruošimą.
	5. Pirmaujančiųjų pagal apyvertą 100 įmonių, kurios yra aktyvios Pasaulinio susitarimo narės, procentinė dalis.	Šis rodiklis parodo šalies didžiausių įmonių kiekybiškai įvertinamą suinteresuotųjų šalių dalyvavimą pagal patikimus Pasaulinio susitarimo kriterijus.	Kiekybinis rodiklis. Apskaičiavimas: – Pirmaujančiųjų pagal apyvertą 100 įmonių, kurios yra aktyvios nacionalinės JT Pasaulinio susitarimo narės, procentinė dalis. – Aktyvi narystė reiškia kasmetinį ĮSA ataskaitų ruošimą.

Kategorija	Rodiklis	Svarba	Rodiklio apibūdinimas ir apskaičiavimas
	6. Sektorinę su ĮSA susijusių veiklų vykdančių ir (arba) priemonės įgyvendinusių verslo asociacijų procentinė dalis	Labai tikėtina, kad asociacijos, kurios vykdo ĮSA veiklą turės reikšmingą poveikį skatindamos savo narius plačiau taikyti ĮSA principus.	Tai kiekybinis rodiklis, tačiau informacija kokybinio pobūdžio. Apskaičiavimas: – Reikalinga apibrėžti konkretų verslo asociacijų skaičių, t. y., atrinkti pačias reikšmingiausias. – Su ĮSA susijusių vykdomų veiklų ir taikomų priemonių skaičius.
	7. Reguliarias struktūrizuotas ĮSA / DV ataskaitas teikiančių vietinių įmonių procentinė dalis (100 stambiausių pagal apyvartą įmonių; Alternatyva – 100 didžiausių darbdavių).	Didelė ĮSA ataskaitas teikiančių įmonių procentinė dalis reiškia didelį ĮSA sąmoningumo lygį šalyje. Ataskaitų teikimo dažnumas rodo ĮSA kartotinio vertinimo proceso aktyvumą.	Tai kiekybinis ĮSA rodiklis. Apskaičiavimas: – Pirmaujančiųjų 100 įmonių pagal apyvartą įvertinimas, nurodant, ar jos pateikė metinę, specialiąją ĮSA ataskaitą ar metinėje ataskaitoje išskyrė specialų ĮSA skyrių. Ataskaitos gali būti teikiamos ir vien internetu.
3. Pilietinė visuomenė	8. Aukštojo mokslo institucijų, siūlančių specialias ĮSA / darnaus vystymosi ir (arba) verslo etikos programas procentinė	Šis rodiklis parodo tinkamą būdą įdiegti koncepciją visuomenėje. Be to, jis rodo gerą būdą įsijungti į klausimo svarstymą ir bendrauti su visuomene per seminarus ir paskaitas.	Tai kiekybinis ĮSA rodiklis. Apskaičiavimas: – Aukštųjų mokyklų (universitetų ir kolegijų) dalis, turinti ĮSA / darnaus vystymosi magistro arba bakalauro programas. – Studijų ir programų raktiniai žodžiai: (Socialinė atsakomybė; darni/tvari plėtra; švari gamyba; atsakingas verslas).
	9. Išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekis ir atsinaujinančiosios energijos vartojimas	Vyriausybės atlieka svarbų vaidmenį mažindamos išmetamų ŠESD kiekį ir skatindamos perėjimą prie atsinaujinančiųjų šaltinių energetikos.	Tai kiekybinis sudėtinis rodiklis. Apskaičiavimas: 1 rodiklis: Šalies ŠESD emisijos lygis 2 rodiklis: Iš atsinaujinančiųjų šaltinių pagamintas elektros kiekis kaip bendro suvartojamo elektros kiekio procentinė dalis. Šis rodiklis – tai per kalendorinius metus iš atsinaujinančiųjų energijos šaltinių pagamintos elektros ir bendro šalyje suvartoto elektros kiekio santykis.
5. Darbo santykių klausimai	10. Darbo santykių vadybos sistemos (SA8000, OHSAS 18001) turinčių įmonių skaičius	Šis rodiklis yra kiekybiškai įvertinamas ir skirtas kurti sistemas, kurios yra geras būdas įdiegti ĮSA į verslo praktiką.	Tai kiekybinis sudėtinis rodiklis. Apskaičiavimas: 1. Rodiklis: SA8000 galiojantį sertifikatą turinčių įmonių skaičius 2. Rodiklis: OHSAS 18001 galiojantį sertifikatą turinčių įmonių skaičius
	11. Mirtimi pasibaigusiu nelaimingų atsitikimų / 100 000 darbuotojų	Tai yra aiškus ĮSA rodiklis, rodantis darbo sąlygas ir darbo standartus	Tai kiekybinis rodiklis. Apskaičiavimas: – Mirtinų nelaimingų atsitikimų skaičius, tenkantis 100 000 darbuotojų.
6. Skaidrumas ir verslo aplinka	12. SAI (socialiai atsakingo investavimo) veiklos buvimas	Kaip socialiai atsakingo investavimo rinkos buvimo ir jos sudėtingumo matas šis rodiklis pateikia įrodymus, kad šalies verslo aplinka orientuota į ĮSA.	Tai kokybinis sudėtinis rodiklis. Apskaičiavimas: 1 rodiklis: Ar šalis turi SAI indeksą? 2 rodiklis: Ar šalyje veikia nacionalinis SAI forumas (pvz., EuroSIF, UKSIF ar kt).

Apibendrinus galima teigti, kad yra sukurta daug tyrimo metodų socialinei atsakomybei vertinti. Deja, dėl skirtingų kultūrinių, teisinių ir ekonominių aspektų bendros vertinimo sistemos nėra iki šiol, todėl priklausomai nuo nagrinėjamos aplinkos pasirenkamas geriausias metodas situacijai vertinti.

Apmokestinimo teisingumo vertinimas Lietuvoje

Apmokestinimo teisingumas yra labai svarbus mokesčių sistemos kūrimo procese – pritaikius jį galima perskirstyti lėšas tarp gyventojų, organizacijų. Tačiau šis principas turėtų vyrauti visoje mokesčių sistemoje, priešingu atveju vyriausybė gali gauti neigiamų rezultatų (pvz., mokesčių vengimą). Apmokestinimo teisingumui vertinti naudojamas kokybinių ir kiekybinių rodiklių rinkinys (žr. 4 lentelę). Šie rodikliai pasirinkti dėl to, kad jie kompleksiskai atspindi apmokestinimo teisingumą, kas leidžia tiksliau atlikti vertinimą.

4 lentelė. Rodiklių rinkinys apmokestinimo teisingumo vertinimui (Skačkauskienė 2009)

Table 4. The set of indicators for assessment of taxation justice (Skačkauskienė 2009)

Kiekybiniai rodikliai	Kokybinis rodiklis
Džini koeficientas	Skaidrumo indeksas
Šalies mokesčių našta	
Faktinis tarifas darbui	
Faktinis tarifas kapitalui	
Faktinis tarifas vartojimui	

Gini koeficientas yra skirtas atskleisti pajamų tarp namų ūkių pasiskirstymo netolygumą šalyje (Gini... 2015). Pastebima, kad mažiausia koeficiento reikšmė analizuojamu laikotarpiu buvo 2012 m., lygi 0,32 (žr. 5 lentelę). Nuo 2013 m. koeficiento reikšmė pradėjo nežymiai augti ir 2014 m. pakilo iki 0,35. Kai Gini koeficiento reikšmė didesnė nei 0,30, galima teigti, kad yra esminių pajamų paskirstymo netolygumų (Čiulevičius; Čiulevičienė 2007). Visi nagrinėjami koeficientai yra didesni negu 0,30, todėl galima daryti išvadą, kad Lietuvoje yra vidutinė pajamų pasiskirstymo nelygybė.

Didžiausia mokesčių našta analizuojamu laikotarpiu buvo 2009 m. ir sudarė 30,8 % BVP (žr. 5 lentelę). 2010 m. mokesčių našta sumažėjo 2 % punktais, o nuo 2012 m. ji ne

žymiai, bet pastoviai didėja, nuo 27,5 % 2012 m. iki 29,5 % 2014 m. Lietuvos mokesčių ir BVP santykis tebėra vienas iš mažiausių Europos Sąjungoje. Panaši mokesčių našta yra Bulgarijoje, Latvijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje. Europos komisijos duomenimis, 2013 m. vidutinė mokesčių našta sudarė 40,5 % nuo BVP, o Lietuvoje mokesčių našta siekė tik 29,1 %. Mokesčiai Lietuvoje tikrai nėra patys mažiausi ES, o tokia maža mokesčių našta Lietuvoje analitikų paaiškinama šešėlinės ekonomikos buvimu.

Lietuvoje darbo pajamos yra svarbiausias gyventojų pajamų šaltinis. Iš darbo pajamų surenkamų mokesčių dalis nuo BVP išliko beveik nepakitusi lyginant su 2011 m. (žr. 6 lentelę). Dažnai darbdaviai skundžiasi, kad turi mokėti nemažas socialinio draudimo įmokas, tačiau, Eurostat duomenimis, implicitinis (realus) tarifas darbui yra gerokai mažesnis. Įtakos tam turi mokesčių lengvatos ir mokesčių vengimas. Antra priežastis – darbo pajamų mokesčių bazė, t. y., darbo užmokesčiui skiriamos lėšos, skaičiuojamos kaip BVP dalis, Lietuvoje gerokai mažesnės nei ES vidurkis.

Analizuojant vartojimo mokesčius Lietuvoje, pastebima, kad jų dalis nuo BVP taip pat yra mažesnė nei ES vidurkis (žr. 6 lentelę). Kaip skelbia Eurostat, implicitinis vartojimo tarifas Lietuvoje 2013 m. sudarė 17,4 %. Vartojimo našta didele dalimi krenta ant tų šalies gyventojų, kurie uždirba tik tiek, kiek būtina vartojimui, ir visas pajamas išleidžia. Tačiau tie gyventojai, kurie uždirba daugiau ir dar gali taupyti, patiria mažesnę našta, nes nuo taupomos pajamų dalies vartojimo mokesčiai nėra mokami.

Analizuojant mokesčių tarifus kapitalui ES šalyse, pastebima, kad Lietuvoje yra taikomas vienas iš mažiausių tarifų. Šiuo metu Lietuvoje taikomas 15 % tarifas pelnui. Toks pats tarifas taikomas ir kaimyninėje Latvijoje. Pats mažiausias 10 % tarifas taikomas Bulgarijoje. Lenkijoje ir Čekijos Respublikoje galioja 19 % tarifas, Estijoje – 21 %. Prancūzijoje, Maltoje ir Belgijoje taikomi didžiausi tarifai, atitinkamai 38 %, 35 % ir 34 % (2014 m.). Prancūzijoje 2012 m. galiojo 36,1 % tarifas, tačiau implicitinis tarifas siekia net 46 %. Taip yra dėl to, kad Prancūzijoje taikomi kiti kapitalo mokesčiai: nekilnojamojo turto mokestis, turto mokestis ir kt.

Kapitalo mokesčiai Lietuvoje, kaip procentas nuo BVP, yra labai maži ir sudaro 3,8 %, o svertinis vidurkis ES yra 8,2 % (žr. 6 lentelę). Daugelyje ES šalių šis rodiklis siekia 6–8 %. Mažos kapitalo mokesčių pajamos Lietuvoje

5 lentelė. Gini koeficiento ir mokesčių naštos koeficientai Lietuvoje (Eurostat 2013)

Table 5. Gini coefficient and coefficients of tax burden in Lithuania (Eurostat 2013)

Rodikliai	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Džini koeficientas	0,359	0,37	0,33	0,32	0,34	0,35
Mokesčių našta	30,8	28,8	27,7	27,5	29,1	29,5

6 lentelė. Bendros mokesčių pajamos, proc. BVP
Table 6. General revenues of taxes, pct. GDP

Rodikliai	2009	2010	2011	2012	Vieta EU–28, 2012	ES aritmetinis vidurkis	ES svartinis vidurkis
Faktinis tarifas darbui, % BVP	15,0	13,3	12,7	12,6	24	17,4	20,1
Faktinis tarifas vartojimui, % BVP	11,1	11,4	11,2	10,8	22	12,3	11,2
Faktinis tarifas kapitalui, % BVP	4,4	3,9	3,5	3,8	24	6,7	8,2

ypač stebina dėl to, kad šių mokesčių bazė (įmonių veiklos perteklius, palūkanos, draudimo nuosavybės polisų turėtojų pajamos, renta, dividendai), nuo kurios skaičiuojami mokesčiai, yra viena didžiausių ES – 37,4 % BVP (daugumoje šalių ji yra tarp 20 ir 35 %) (Eurostat 2013).

Išanalizavus mokesčių našą pagal ekonomines funkcijas, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje yra didelis kapitalo apmokestinimo potencialas. Jis yra neišnaudojamas dėl mažo nominalaus mokesčio tarifo (15 %) ir įvairiausių apmokestinimo išimčių. Kaip skelbia Eurostat, ES darbo ir kapitalo mokesčių normos yra labai panašios. Jeigu Lietuva surinktų kapitalo mokesčių panašiai kaip Lenkija (Lenkijos faktinis tarifas kapitalui 2012 m. siekė 7,7 % BVP), valstybės pajamos padidėtų penkiais procentiniais BVP punktais, tai būtų apie 1,74 mlrd. eurų pagal 2013 m. BVP – suma, kuri ir skiria Lietuvą nuo Lenkijos pagal bendras mokesčių pajamas, skaičiuojant dalį nuo BVP (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2015).

Socialinės atsakomybės vertinimas Lietuvoje

Socialinė atsakomybė Lietuvoje dar tik žengia pirmuosius žingsnius, todėl nenuostabu, kad ne visi gyventojai ir įmonės supranta socialinės atsakomybės svarbą. Šiuolaikiniame pasaulyje socialinės atsakomybės reikšmė yra gana didelė, kadangi jos lygis turi įtakos verslo santykiams, šalies išsivystymo lygiui ir visuomenės gyvenimo kokybei. Įmonės, galinčios pademonstruoti savo socialinės atsakomybės įsipareigojimus, įgyja konkurencinį pranašumą, užsitarnaudamos visų suinteresuotųjų pusių – klientų, investuotojų, vartotojų ir vietinės bendruomenės pasitikėjimą. Tai ir paspartina globalios socialinės atsakomybės išpopuliarėjimą visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje. Socialinė atsakomybė vertinama pagal 6 skirtingų sričių rodiklius. Šių rodiklių tarpusavio derinimas padeda kompleksiskai įvertinti šalies socialinę atsakomybę (žr. 7 lentelę).

Pirmas rodiklis nurodo, kokia procentinė visų viešųjų pirkimų dalis tenka žaliesiems pirkimams (Socialinės... 2015). Jis yra neatsiejamai susijęs su vyriausybės veiklos pobūdžiu. Žalieji viešieji pirkimai reiškia, kad valstybiniai pirkėjai, pirkdami produktus, paslaugas ar darbus, atsižvelgia į aplinkosaugos veiksnius, t. y., perkančioji organizacija

7 lentelė. Rodiklių rinkinys socialinei atsakomybei vertinti
Table 7. The set of indicators for assessment of social responsibility

Kiekybiniai rodikliai	Kokybinis rodiklis
Žaliesiems pirkimams tenkanti visų viešųjų pirkimų procentinė dalis	1. Paskelbtos darnaus vystymosi strategijos buvimas
Aktyvių Pasaulinio susitarimo (Global Compact) tinklo narių procentinė dalis	
Išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekis	
Atsinaujinančiosios energijos vartojimas	
Bendros aplinkosaugos išlaidos	

įtraukia vieną ar kelis aplinkosaugos kriterijus į viešojo pirkimo sąlygas, pasirinkdama prekes, paslaugas ir darbus ne tik pagal jų kainą ir kokybę, bet ir atsižvelgdama į daromą poveikį aplinkai. Vykdydamos žaliuosius viešuosius pirkimus perkančiosios organizacijos gali sumažinti aplinką teršiančių dujų emisiją, taip pat prisidėti prie darnaus gamtos išteklių naudojimo, skatinti inovacijas ir didinti pramonės konkurencingumą. Viešųjų pirkimų vertė Lietuvoje kasmet tendencingai didėja, ir 2014 m. ji sudarė 15,6 mlrd. Lt. Per analizuojamą laikotarpį viešųjų pirkimų vertė išaugo net 2,4 karto. Nors valstybės institucijos išleidžia vis daugiau lėšų viešiesiems pirkimams, tačiau ne visada jos atsižvelgia į aplinkosaugos reikalavimus. 2012 m. žalieji pirkimai sudarė 32,2 % visų viešųjų pirkimų vertės – ir tai yra didžiausia žaliesiems pirkimams tenkanti visų viešųjų pirkimų procentinė dalis. 2013 m. žaliųjų pirkimų sumažėjo net 12,3 procentinio punkto, o 2014 m. jie smuko dar 11,3 procentinio punkto ir sudarė tik 8,6 % nuo visų viešųjų pirkimų vertės. Žymus žaliųjų pirkimų apimtys sumažėjimas 2014 m. sietinas su finansavimo ES fondų lėšomis 2007–2013 m. laikotarpio pabaiga.

Antras rodiklis, kuris nurodo aktyvių Pasaulio susitarimo tinklo narių procentinę dalį, Lietuvoje yra reikšmingas, nes parodo savanoriško dalyvavimo ĮSA tarptautiniuose tinkluose lygį ir plėtrą. Pasaulinio susitarimo tinklas yra

stiprus ĮSA vystymo iniciatorius, stebintis ir skatinantis Pasaulinio susitarimo dalyvių socialiai atsakingą veiklą per pažangos ataskaitas. Šis susitarimas yra remiamas jame dalyvaujančių įmonių aukščiausios vadovybės ir yra strateginis pagrindas dalyviams daryti pažangą tvarumo ir įmonių pilietiškumo srityse. Lietuvos įmonės labai retai prisijungia prie aktyvaus Pasaulinio susitarimo tinklo. Prisijungusių organizacijų dalis nuo visų Lietuvoje registruotų įmonių yra tokia menka (2015 m. – 0,0014 %), kad galima teigti, jog Lietuvos įmonės visai nepriklauso šiam tinklui. Lietuvos įmonės aktyviai neįsitraukia į Pasaulinio susitarimo narių gretas dėl dviejų priežasčių: pirma, dėl to, kad tai yra savanoriška narystė ir nėra privaloma, antra priežastis – papildomos išlaidos ir išteklių socialiai atsakingam verslui kurti ir plėtoti.

Trečias rodiklis parodo šalies kasmetinę pažangą mažinant išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį. Į atmosferą išmetamų ŠESD kiekis, lyginant su 1990 m. sumažėjo 77,79 % įskaitant žemės naudojimo, paskirties keitimo ir miškininkystės (toliau ŽNPKM) sektorių, o neįskaitant ŽNPKM sektoriaus poveikio – 58,69 %. Daugiausiai ŠESD išmetama energetikos sektoriuje. 2013 m. šiame sektoriuje susidarė 57,8 % viso šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio. Iš energetikos sektoriaus į atmosferą daugiausiai pateko CO₂ – 83,7 % ir CH₄ – 15,3 %. Antras sektorius pagal ŠESD išmetimo kiekį yra žemės ūkis, kuriame susidarė 22,4 %.

Ketvirtas rodiklis parodo atsinaujinančios elektros energijos suvartojimą Lietuvoje. Šiandien, kada gamtos išteklių senka, yra kaip niekada svarbu vartoti atsinaujinančiųjų šaltinių pagamintą elektros energiją. Atsinaujinančios energijos vartojimo rodiklis parodo iš atsinaujinančiųjų energijos šaltinių pagamintos elektros dalį visose šalies energijos sąnaudose. Pastebima, kad Lietuvoje kasmet vis daugiau pagaminama ir suvartojama elektros energijos pagamintos iš atsinaujinančių šaltinių. 2013 m. buvo sunaudota 13,1 % energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, t. y., 7,2 procentiniais punktais daugiau negu 2009 m.

Išlaidų aplinkosaugai rodiklis yra reikšmingas, nes aplinkosaugai skirtų lėšų kiekis parodo vyriausybės suinteresuotumą ir veiksmus, kurių imtasi norimiems rezultatams pasiekti. Valstybės išlaidos aplinkosaugai, kaip BVP procentinė dalis, nėra labai didelės: daugiausiai išlaidų buvo skirta 2009 m. – 0,4 %, mažiausiai 2011 m. – 0,31 %.

Šeštas rodiklis padeda nustatyti, ar šalyje yra paskelbta darnaus vystymosi strategija. Šis rodiklis yra reikšmingas, nes įvertinamas ĮSA arba darnaus verslo strategijos taikymas šalies mastu. Lietuvoje ĮSA principų įgyvendinimas įmonėse ir organizacijose suaktyvėjo šaliai įstojus į ES, nors pirmosios užuomazgos matyti dar 1990 m., Lietuvai

atkūrus nepriklausomybę, kai įmonės intensyviai veržėsi į Vakarų rinkas, kad perimtų kitų šalių patirtį (Gineitienė, Žiogelytė 2011). 2010 m. buvo sudarytas nacionalinis įmonių socialinės atsakomybės plėtros priežiūros komitetas, kuris turėjo užtikrinti įmonių socialinės atsakomybės plėtrą ir efektyvų institucijų bendradarbiavimą. Taip pat buvo įgyvendinta nacionalinio atsakingo verslo apdovanojimų iniciatyva. Šiuo metu atsakingo verslo, įmonių socialinės atsakomybės klausimai yra įtraukti į Vyriausybės 2012–2016 metų programą. Programos 8 punkte įtvirtinta, kad atsakingas verslas, įmonių socialinė atsakomybė – esminė darnios plėtros sąlyga. Socialinės atsakomybės įgyvendinimą turi užtikrinti sklandžiai ir efektyviai veikianti teisės saugos sistema, užkertanti kelią korupcijai ir su ja susijusiems padariniais. Taigi ĮSA yra patvirtinama kaip Lietuvos strateginė vertybė.

Išvados

Apmokestinimo teisingumo principas yra vienas iš svarbiausių formuojant šalies mokesčių politiką. Jo taikymas padeda valstybei perskirstyti lėšas tarp gyventojų ir taip skatinti ekonomikos augimą. Įrodyta, kad kuo didesnis apmokestinimo teisingumas, tuo šalis yra labiau išsivysčiusi ir pažengusi. Todėl šio principo analizė leidžia įvertinti ne tik apmokestinimą šalies viduje, bet ir padeda nustatyti šalies išsivystymo lygį.

Socialinės atsakomybės suvokimas ir diegimas yra svarbus, siekiant užtikrinti visuomenės palankumą verslui ir taip prisidėti prie aplinkos ir išteklių išsaugojimo. Socialinė atsakomybė turi įtakos įvairioms sritims: pačiai valstybei, gyventojams ir įmonėms, užsienio prekybai ir ryšiams su kitomis šalimis ir organizacijomis. Taip pat nenuginčijamas socialinės atsakomybės indėlis į valstybės aplinkosaugos kūrimą.

Apmokestinimo teisingumas yra įvairiai analizuojamas ir vertinamas. Iki šiol nėra sukurta bendro metodo, kaip jį reikėtų apskaičiuoti ir vertinti. Analogiška situacija yra ir dėl socialinės atsakomybės vertinimo. Įvairių metodų nagrinėjimas ir analizė sudarė galimybę atrinkti tinkamiausius metodus nagrinėjamiems reiškiniais vertinti.

Atlikus apmokestinimo teisingumo įvertinimą Lietuvoje, galima teigti, kad Lietuvoje, lyginant su kitomis ES šalimis mokesčių našta yra viena mažiausių, tačiau įvertintus taikomus mokesčių tarifus, galima teigti, kad šalyje egzistuoja šešėlinė ekonomika. Šį faktą patvirtina bankų analitikai bei nepriklausomi ekspertai. Taip pat pastebima, kad apmokestinimo našta yra pasiskirsčiusi nevienodai: vartojimo mokesčiai Lietuvoje yra labai artimi ES vidurkiui, tačiau kapitalo mokesčiai yra perpus mažesni.

Socialinės atsakomybės Lietuvoje negalima vertinti vienareikšmiškai. Pastebima tendencija, kad atsinaujinančių išteklių kasmet naudojama vis daugiau, išmetamas ŠESD kiekis, palyginus su 1990 m., labai sumažėjo. Todėl galima teigti, kad valstybė ėmėsi veiksmų gerinti šalies aplinkos apsaugą. Tačiau reikia paminėti, kad Lietuva gauna nemažas lėšų sumas iš ES šioms iniciatyvoms vykdyti, todėl kai baigsis finansavimas, reikėtų stengtis, kad pradėtos iniciatyvos ir projektai būtų plėtojami ir vykdomi toliau. Pagal gautus analizės rezultatus žaliųjų pirkimų skaičiaus rodiklis 2014 m. sumažėjo net 11,3 %. Aplinkos apsaugos ministerijos duomenimis, 2014 m. ministerija negavo ES lėšų šiems pirkimams, todėl jų skaičius žymiai sumažėjo.

Literatūra

- Bertašius, D. 2007. Evaluation of the industrial enterprises management systems effectiveness, *Technological and Economic Development of Economy* 13(1): 3–9.
- Bivainis, J.; Skačkauskienė, I. 2008. Mokesčių sistemos Lietuvoje vertinimas Gill metodu, *Viešasis administravimas* 1(17): 43–61.
- Clegg, S.; Bailey, J. 2008. International encyclopedia of organization studies, *Sage Publication* 1: 1–411. <http://dx.doi.org/10.4135/9781412956246>
- Creedy, J.; Enright, J.; Gemmell, N.; McNabb, N. 2008. *Equity and efficiency measures of Tax-Transfer systems: some evidence for New Zealand*. The treasury, Kaitohutohu Kaupapa Rawa. 30 p.
- Čiegis, R. 2009. *Darnus ekonomikos vystymas*. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla. 205 p.
- Čiulevičius, J.; Čiulevičienė, V. 2007. *Lietuvos gyventojų ekonominė nelygybė ir jos įvertinimo tobulinimas* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164254743/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Česnyienė, R.; Neverkevič, M. 2010. Įmonių socialinės atsakomybės ir jos iniciatyvų diegimo kliūtys smulkiojo ir vidutinio verslo įmonėse. Konferencijos „Verslas, vadyba ir studijos ‘2009‘“ pranešimų medžiaga. Vilnius: Technika. 261–270 p.
- Eurostat. 2013 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. sausio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
- Gineitienė, Z.; Žiogelytė, L. 2010. Įmonių socialinės atsakomybės principų įgyvendinimo vertinimas (UAB „PakMarkas“ pavyzdžiu), *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 1(17): 57–64.
- Grundey, D. 2008. Applying sustainability principles in the economy, *Technological and Economic Development of Economy* 14(2): 101–106.
- Gruževskis, D. 2006. *Įmonių socialinė atsakomybė. Aktualūs socialinės politikos klausimai*. Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas.
- Guogis, A. 2006. Kai kurie korporatyvinės socialinės atsakomybės ir socialinio teisingumo aspektai, *Viešoji politika ir administravimas* 18: 73–77.
- Išoraitė, M. 2013. Alaus gamybos įmonių socialinės atsakomybės tyrimas, *Verslo sistemos ir ekonomika* 3(2): 248–265. <http://dx.doi.org/10.13165/vse-13-3-2-10>
- Jorudas, A.; Kovalevska, A. 2013. *Mokesčių naštos Lietuvoje ir ES analizė*. Kauno technologijos universitetas.
- Kabinga, M. 2015. *Established principles of taxation. Tax justice & poverty* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 2 d.]. Prieiga per internetą: http://www.taxjustice-and-poverty.org/fileadmin/Dateien/Taxjustice_and_Poverty/Introduction/05_Principles.pdf
- Kaplow, L. 1995. *How tax complexity and enforcement affect the equity and efficiency of the income tax* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nber.org/papers/w5391.pdf>
- Kaplow, L. 2011. *An optimal tax system*. Cambridge. 220 p.
- Mauricienė, I.; Paužuolienė, J. 2014. Įmonių socialinės atsakomybės svarba: visuomenės požiūriu, *Regional Formation and Development Studies* 10(2): 123–132. <http://dx.doi.org/10.15181/rfds.v10i2.148>
- Meidūnas, V.; Puzinauskas, P. 2001. *Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida*. Vilnius: VĮ teisinės informacijos centras. 63 p.
- Perekriostov, I.; Povarich, A.; Shaabashev, A. 2011. *Korporativnaja social'naja otvetsvennost': voprosy teorii i praktiki* [Įmonės socialinė atsakomybė: teoriniai ir praktiniai klausimai], [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.monographies.ru/139> (in Russian).
- Puzinskaitė, E. 2012. *Mokesčių teisės sistema ir apmokestinimo principai* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/viewFile/55/50>
- Seiliūtė, J. 2013. *Socialinės atsakomybės įtvirtinimo potencialo verslo organizacijose vertinimas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 199 p.
- Skačkauskienė, I. 2009. *Complex evaluation of a tax system*. Vilnius: Technika. 169 p.
- Skačkauskienė, I. 2012. *Valstybės ir savivaldybių biudžeto pajamos*. Vilnius: Technika. 123 p.
- LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2015 [interaktyvus], [žiūrėta 2015–05–17]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumas/imoniu-socialine-atsakomybe-isa.html>
- Stankevičius, E. 2014. *Mokesčio naštos poveikio ekonomikos konkurencingumui vertinimas socialinės ekonomikos kontekste*. Kaunas: Technologija. 230 p.
- Šimanskienė, L.; Paužuolienė, J. 2010. Įmonių socialinės atsakomybės svarba Lietuvos organizacijoms, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 20(1). ISSN 1822-6760.
- Užubalis, G. 2012. *Mokesčių teisės paskirtis ir funkcijos (apmokestinimo teorijų kritinė analizė)*. Vilnius: MRU. 200 p.
- Vaišvila, A. 2002. Teisingumas: jo formos ir socialinė reikšmė, *Jurisprudencija* 24(16): 196203.
- Walls, J. L. 2011. Measuring environmental strategy: construct development, reliability, and validity, *Strategic Direction* 27(8). <http://dx.doi.org/10.1108/sd.2011.05627haa.005>
- Zhoidik, A. 2013. Metody ocenki korporativnoi social'noi otvetsvennosti biznesa, *Rosijskoe predprinimatel'stvo* 6. 228.

RESEARCH OF THE TAXATION JUSTICE AND THE SOCIAL RESPONSIBILITY

I. Skačkauskienė, J. Valentinovič

Abstract

The article deals with the content of taxation justice, its value and compatibility with other principles of taxation, analyses the features of the Lithuanian tax system formation. The article examines the conception of social responsibility and its possibilities for assessment too. The research findings show that the principle of taxation justice is implemented only partially in Lithuania. The assessment of social responsibility through quantitative and qualitative indexes shows that some of its principles in Lithuania are being implemented more successful. However, it should be noted that significant amounts of funds for these initiatives and projects are received from the EU. It is very important to continue all the projects when funding from the EU runs out.

Keywords: tax, taxation justice, horizontal equity, vertical equity, social responsibility, evaluation.